

К.В. Ковтуненко,
Ю.В. Гутарева,
В. В. Корохов

СИСТЕМА РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Державний університет «Одеська політехніка»

***Анотація.** У даній статті розглянуто феномен регулювання інноваційної діяльності підприємств, проаналізовано роль держави в організації інноваційної діяльності підприємств, висвітлено основні напрями вдосконалення механізму державного регулювання інноваційного розвитку економіки України.*

***Ключові слова:** економіка, інноваційний розвиток, інноваційна діяльність, інноваційна діяльність підприємства, державне регулювання інноваційної діяльності.*

SYSTEM OF REGULATION OF INNOVATIVE ACTIVITY IN THE FIELD OF ENTREPRENEURSHIP

***Abstract:** In the given article the phenomenon of regulation of innovative activity of enterprises is considered, the role of the state in the organization of innovative activity of enterprises is analyzed. The authors cover the basic directions of improvement of the mechanism of state regulation of innovative development of Ukraine's economy.*

***Key words:** economy, innovative development, innovative activity, innovative activity of the enterprise, state regulation of innovative activity.*

Зазначимо, що на сучасному етапі розвитку України та економічної ситуації в країні, усвідомлення важливості та пріоритетності вивчення та аналізу інноваційної діяльності підприємств стало поштовхом до активної модернізації цих самих підприємств. Таким чином, зауважимо, що на даний момент інноваційна діяльність стала чи не найважливішим чинником ефективного функціонування та розвитку українських підприємств.

Долідження інноваційної діяльності підприємств знаходиться у центрі уваги як українських, так і зарубіжних дослідників [Висоцька 2005; Тычинский 2006; Денисенко 2007; Близнюк 2008; Кузнецова 2009; Поліщук 2010; Тарасова 2012; Ковтуненко 2013; Гордієнко 2014; Коваленко 2015]. Проте, не дивлячись на величезну кількість робіт, присвячених цій темі, існує нагальна необхідність наукового обґрунтування принципів та систем регулювання інноваційної діяльності в сфері підприємництва в Україні.

Основною метою статті є розгляд та аналіз інноваційної діяльності в Україні, а саме інноваційної діяльності на підприємствах. Об'єктом дослідження є інноваційна діяльність. Предметом дослідження є система регулювання інноваційної діяльності в сфері підприємництва.

Перш за все, зазначимо, що *інноваційна діяльність* є складовою сучасної державної стратегії розвитку країни. Науково-технічний прогрес потребує впровадження інновацій на підприємстві, які дадуть можливість відповідати не тільки вітчизняним, але й зарубіжним умовам вимогам. Таким чином, «на сучасному етапі формування демократичного суспільства найважливішим аспектом в регулюванні інноваційних процесів та невід'ємною складовою інноваційної системи є створення цілісного поля для повноцінної, масштабної та результативної інноваційної діяльності» [14, с. 802].

Перш за все, необхідно дати визначення основному поняттю статті. *Інноваційна діяльність* – 1. це «спільна діяльність безлічі учасників ринку в єдиному інноваційному процесі з метою створення і реалізації інновації»; 2. «діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг» [12].

Згідно з Т. В. Полозовою, *інноваційна діяльність підприємства* – це «діяльність, що націлена на розробку, використання та комерціалізацію науково-техніко-технологічних результатів (інновацій) інноваційного процесу для виробництва продукції, розширення номенклатури (асортименту), впровадження новітньої технології (організація управління чи удосконалення тощо) та реалізації конкурентоспроможного товару (робіт, услуг) з метою отримання економічної ефективності» [11, с. 109].

Більшість науковців вважають, що інноваційну діяльність (процес) потрібно розглядати у вигляді двох моделей: «*лінійна* (вказано акцент на науку) і *системно-інтегрована* (вказано акцент на науку і кон'юнктуру ринку)». В останній можуть бути відсутні фундаментальні і прикладні дослідження та дослідно-конструктивні розробки. Перевагу надають системно-інтегрованій моделі, оскільки вона передбачає зменшення інноваційного лагу від зародження ідеї до впровадження інновації на ринку, забезпечення ресурсної ефективності [1, с. 81].

Зазначимо, що залежно від ролі участі в інноваційному процесі, *учасників інноваційної діяльності* можна підрозділити на:

- «*суб'єкти інноваційної діяльності*;
- *суб'єкти, що забезпечують* інноваційну діяльність;
- *суб'єкти, що регулюють* інноваційну діяльність» [1, с. 83].

Суб'єктами, що *регулюють* інноваційну діяльність є: органи *державної влади* та органи *місцевого самоврядування*. «Вони встановлюють загальні напрями інноваційної діяльності, стверджують інноваційні проекти і програми, виробляють основні принципи розвитку інноваційної діяльності в сфері науки і наукового обслуговування, стверджують форми державної звітності, засновують і реєструють організації, що реалізують інноваційні проекти і т.п.» [10, с. 65].

Суб'єктами, які *забезпечують* інноваційну діяльність, є «*юридичні та фізичні особи, які надають фінансові, інформаційні, маркетингові, патентноліцензійні, лізингові та інші послуги суб'єктам інноваційної діяльності*». *Органи та організації*, створювані для цілей сприяння розвитку підприємств у науковотехнічній та впроваджувальній сферах, координації інноваційної діяльності, її підтримки та фінансування можуть створюватися як постійно діючі, так і для виконання тимчасових функцій. Суб'єктами інноваційної діяльності можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які безпосередньо беруть участь у процесі створення інновацій [10, с. 62].

Необхідно звернути увагу на те, що частина 2 статті 326 Господарського кодексу України встановлює, що *формами інвестування інноваційної діяльності* є:

- «*державне (комунальне) інвестування, що здійснюється органами державної влади або органами місцевого самоврядування за рахунок бюджетних коштів та інших коштів відповідно до закону*;
- *комерційне інвестування, що здійснюється суб'єктами господарювання за рахунок власних або позичкових коштів з метою розвитку бази підприємництва*;
- *соціальне інвестування, що здійснюється в об'єкти соціальної сфери та інших невиробничих сфер*;
- *іноземне інвестування, що здійснюється іноземними юридичними особами або іноземцями, а також іншими державами*;
- *спільне інвестування, що здійснюється суб'єктами України разом з іноземними юридичними особами чи іноземцями*» [4].

Таким чином, зауважимо, що *інноваційний розвиток* передбачає постійну розробку, освоєння і виведення на ринок різних нововведень. Інноваційний процес потребує єдності технічних, організаційних та соціальних нововведень, формування нових моделей використання наявних ресурсів. З цього можна зробити висновок, що підприємство, яке обирає інноваційний шлях розвитку, повинно мати певний потенціал, достатній для його реалізації і який враховує особливості галузі та може оцінюватися певними критеріями:

- «енергійне, гнучке керівництво, здатне йти на ризик»;
- прогресивна організаційна структура управління, зорієнтована на роботу в динамічних глобалізаційних умовах;
- висока репутація підприємства у клієнтів і ділових партнерів;
- наявність інформації про тенденції змін потреб і попиту на транспортні послуги у споживачів, уміння виявляти й прогнозувати приховані (майбутні) потреби і попит;
- добре знання можливостей і потенціалу конкурентів у галузі;

- наявність досвіду розробки інновацій та їх просування на ринку;
- доступ до останніх досягнень науки і техніки як на транспорті, так й в суміжних галузях;
- кадровий потенціал (науковий, інженерний і робітничий);
- висока якість і культура обслуговування;
- резерви потужностей;
- фінансові ресурси для реалізації інноваційного розвитку;
- спроможність взаємодії підприємства із суб'єктами зовнішнього середовища» [5, с.104-105].

Теоретичною основою регулювання інноваційної діяльності є *система державного регулювання* інноваційних процесів. Проте, слід зазначити, що «засади регулювання інноваційної діяльності лежать в основі не лише державного управління економічними процесами, а й в основі управління інноваційними процесами підприємства в цілому» [5, с.103].

Під *державним регулюванням інноваційної діяльності* розуміють «цілеспрямований вплив органів державного управління на економічні інтереси інститутів інноваційної сфери» [15, с. 391].

Мета державного регулювання інноваційної діяльності на кожному історичному етапі розвитку економіки «залежить від багатьох обставин і насамперед від ступеня загального регулювання економіки» [6, с. 300].

Основним *завданням* державних органів є «визначення мети інноваційної політики, основних принципів її здійснення, а також механізму реалізації» [8, с. 92].

Відповідно, *інноваційна політика* має бути спрямована на «визначення пріоритетів і концептуальних засад інноваційного розвитку країни, формування нормативно-правової бази щодо відносин між державними інституціями та інноваційно-активними суб'єктами підприємницької діяльності, використання прямих і опосередкованих методів регулювання інноваційної діяльності з метою її активізації, формування і розвитку відповідної інфраструктури, створення сприятливого економічного клімату для здійснення інноваційних процесів» [6, с. 305].

Класичний набір *цілей* державного регулювання економіки в розвинутих країн передбачає вісім фундаментальних складових: «економічне зростання, повна зайнятість, економічна ефективність, стабільний рівень цін, економічна свобода підприємництва і вибір виду діяльності, справедливий розподіл доходів, прибутків, економічна забезпеченість та збалансованість зовнішньоекономічних відносин» [3, с. 39].

Узагальнюючи вище наведені трактування, вважаємо, що *інноваційна політика держави* – це система управління інноваційною діяльністю, в основі якої закладено сукупність принципів, методів та форм діяльності держави, спрямованих на створення належних умов для розвитку інноваційних процесів в економіці, стимулювання впровадження результатів інноваційної діяльності в науково-технічній та виробничій сферах [7, с. 237].

Державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом:

- визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів;
- формування і реалізації державних, галузевих і регіональних інноваційних програм;
- створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
- захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;
- фінансової підтримки виконання інноваційних проектів;
- стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ щодо кредитування інноваційних проектів;
- встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури;
- державної реєстрації інноваційних проектів [16, с. 13].

Варто зауважити, що в основному, використовують три найбільш вживаних стимули (важелі) реалізації *сприятливої державної політики в інноваційній сфері*, а саме:

- фінансова підтримка з державного та місцевого бюджетів, спрямована на створення та розвиток інноваційної інфраструктури, а також на підтримку реалізації пріоритетів інноваційного розвитку держави та її регіонів;
- сприятлива кредитна, податкова та митна політика відносно учасників інноваційних процесів – суб'єктів інноваційної діяльності;

- підготовка кадрів, інформаційно-аналітичне забезпечення та передача інформації громадськості та учасникам ринку, а також міжнародне співробітництво в інноваційній сфері [13, с. 133].

Отже, *роль держави* в регулюванні інноваційних процесів є визначальною і значно впливає на ділову активність підприємств. Перспективними напрямками регулювання інноваційного розвитку підприємств в Україні повинні бути:

- удосконалення основ інноваційної політики у всіх галузях, зокрема в промисловості;
- стимулювання впровадження інновацій у виробничі процеси підприємств, що дасть змогу підвищити їх інноваційну активність і сприятиме ефективному поєднанню інтелектуального та виробничого капіталів та інтенсифікацію науково-інноваційних відносин у виробничій сфері;
- розвиток механізмів фінансової підтримки впровадження інновацій (зокрема технологічних) промисловими підприємствами у виробничу діяльність;
- збалансування розвитку секторів науки та зміцнення зв'язків між ними, що дозволить активізувати наукову і науково-технічну діяльність у напрямку створення науково-технічних результатів;
- підвищення якості міжнародного трансферу технологій у промисловість, що дозволить збільшити рівень технологічної готовності промислових підприємств;
- сприяння комерціалізації науково-дослідних розробок, зокрема розробити механізми розподілу прибутку між окремим дослідником, інститутом і посередниками, що сприяють комерціалізації;
- розвиток організаційних та правових форм інноваційної діяльності, зокрема технологічних парків [9, с. 17].

Таким чином, основними напрямками *вдосконалення* механізму державного регулювання інноваційного розвитку економіки України є:

- підтримка створення інноваційно-орієнтованих об'єднань на базі провідних освітніх закладів, наукових і фінансових установ, підприємств і формуванням на цій основі стійких інноваційних кластерів;
- сприяння залученню іноземних інвестицій у високотехнологічний сектор економіки для забезпечення фінансування створення та впровадження інновацій у реальний сектор економіки;
- запровадження механізму страхування ризиків, пов'язаних з реалізацією інноваційних проектів, який позитивно впливатиме на інвестування цих проектів;
- підтримка підприємств промисловості та інших галузей, які здійснюють свою діяльність у високотехнологічній сфері у проведенні зарубіжних презентацій, виставок, круглих столів з метою просування їх продукції на міжнародні ринки;
- здійснення моніторингу попиту на високотехнологічну продукцію, надання інформаційно-консультативної, правової допомоги і пошук потенційних партнерів для укладання договорів щодо їх реалізації;
- запровадження механізму пільгового кредитування підприємств, які виробляють інноваційну продукцію;
- створення цілісної національної інноваційної системи, яка має включати спеціалізовані технопарки, технополіси, бізнес-інкубатори, інжинірингові центри, венчурні компанії, інноваційні кластери тощо;
- удосконалення механізму правового захисту інтелектуальної власності та страхування інноваційної діяльності як основи інноваційного розвитку економіки України;
- сприяння формуванню та активна участь держави на ринку інновацій (інформація в державних виданнях, виставки, біржі, ярмарки, купівля-продаж ліцензій тощо);
- розробка форм гармонійного поєднання національних інтересів у науково-інноваційному розвитку з міжнародною диференціацією, спеціалізацією і сегментацією ринків наукоємких технологій та інновацій [2, с. 7].

Отже, інноваційна діяльність підприємств потребує збільшення державної участі як фінансового, так і організаційного характеру. Регулювання інноваційної діяльності підприємств повинно бути виведено на більш сучасний рівень, спираючись на досвід зарубіжних країн. Крім того, є нагальна необхідність розробити та впровадити комплексну систему регулювання інноваційної діяльності підприємств, яка буде базуватися на постійному пошуці та використанні нових способів реалізації

потенціалу підприємств. На нашу думку, сучасні механізми регулювання інноваційної діяльності підприємств посприяють розвитку економіки на державному рівні у цілому.

Наразі розглянуто теоретичні основи досліджуваного питання, проте ми вважаємо доцільним проведення практичної частини дослідження, а саме розробки методів успішного регулювання інноваційних процесів на українських підприємствах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Братчук Л. М. Теоретичне обґрунтування сутності інноваційної діяльності в системі бухгалтерського обліку. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент*, 2016. С. 81-86.
2. Вітренко-Хрустальова Т. М. Напрямки вдосконалення механізму державного регулювання інноваційного розвитку економіки України. *Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку*, 2013. С. 1-8.
3. Волков О. І. Інноваційний розвиток промисловості України. К.: КНТ, 2006. 648 с.
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV (редакція від 07 березня 2018 р.). *Відомості Верховної Ради України*, 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
5. Гречан А.П. Особливості формування інноваційної стратегії транспортних підприємств. *Вісник Національного транспортного університету. Серія "Економічні науки". Науково-технічний збірник*. К.: НТУ, 2015. С. 100-106.
6. Йохна М. П., Стадник В. В. Економіка і організація інноваційної діяльності: *Навчальний посібник*. К.: Видавничий центр «Академія», 2005. 400 с.
7. Ковтун О. І. Державне регулювання економіки: *Навч. посібник*. Львів: «Новий Світ 2000», 2006. 432 с.
8. Лапко О. О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання. К.: ІЕП НАНУ, 1999. 254 с.
9. Лиськова Л. М. Інноваційна діяльність вітчизняних підприємств у період структурної кризи як метод забезпечення їх конкурентоспроможності. *Європейські перспективи*, 2015. С. 13-19.
10. Микитюк П. П. Інноваційний розвиток підприємства. *Навчальний посібник*. Тернопіль: ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с.
11. Полозова Т. В. Інноваційна діяльність підприємства та економічна сутність інноваційного процесу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*, 2015. С. 108-113.
12. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04 липня 2002 р. № 40-IV (редакція від 05 грудня 2012 р.). *Відомості Верховної Ради України*, 2002. Ст. 266.
13. Стояновський А. Р. Державна підтримка розвитку інноваційної інфраструктури в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*, 2016. С. 131-136.
14. Терещенко В. Л. Стан та забезпечення інноваційної діяльності в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 2016. С. 800-806.
15. Федулова Л.І. Інноваційна економіка: Підручник. К.: Либідь, 2006. 480 с.
16. Чулаєвська М.Є. Інноваційна діяльність в Україні як фактор забезпечення економічного розвитку та стабільності. К.: ДФСУ, 2003. 38 с.

Ковтуненко Ксенія Валеріївна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного менеджменту та інновацій, Державний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: k.v.kovtunenko@mzeid.in

Гутарева Юлія Василівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного менеджменту та інновацій, Державний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: j.v.gutareva@mzeid.in

Корохов Володимир Володимирович, студент 4-го курсу кафедри міжнародного менеджменту та інновацій, Державний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: volodymyr.korokhov@mzeid.in

Kovtunenko Kseniia V. – doctor of economics, Professor, Head of the Department of International Management and Innovation, Odessa Polytechnic State University, Odessa, e-mail: k.v.kovtunenko@mzeid.in

Hutareva Yuliia V. – associate professor, docent of the Department of International Management and Innovation, Odessa Polytechnic State University, Odessa, e-mail: j.v.gutareva@mzeid.in

Korohov Volodumir V. 4th year student of the Department of International Management and Innovation, Odessa Polytechnic State University, Odessa, e-mail: volodymyr.korokhov@mzeid.in